

METSISE AASTARING

METSIS ON MEIE PÕLISMETSAD E SÜMBOL. TEMA KODUKS ON RABADE ÜMBRUSES ASUVAD VANAD MÄNNIKUD, KUS METSISED TOIMETAVAD AASTA RINGI.

TALVEAEG

TALVEL NÄEME METSISEID ENAMASTI MÄNNIKUS, KUS ASUB NENDE PEAMINE TOIT – MÄNNIOKKAD

Metsiste välimuses võib sel ajal märgata tihedalt jalgu katvaid udusulgi ja männiroheliseks määrdunud nokka. Kui lumeolud võimaldavad, siis õõbitakse lume all.

Lume sulades lisanduvad menüüsse männiokaste kõrvale tupp-villipea õisikud, küüvitsa ja pöhla lehed ning mustikavõrsed.

Metsis on päevase eluviisiga. Ta on paigalind, kes veedab olulise osa ajast kuni 3 km kaugusel mägupaigast.

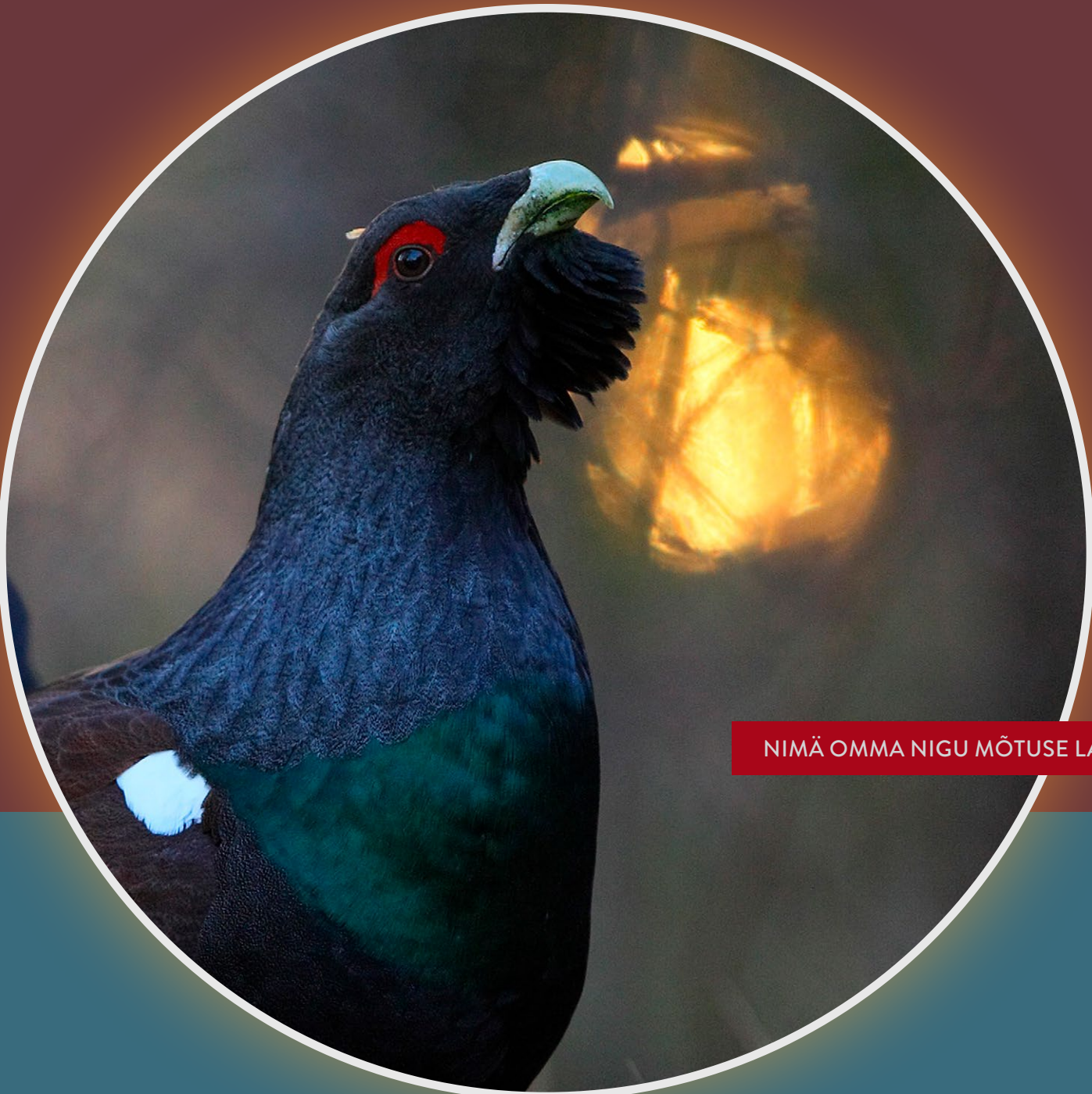
Männiokkad ja -pungad on talvisel ajal metsiste peamine toit.

Kevadtalvel nokivad metsised lume alt välja sulavaid jõhvikamarju.

Tupp-villipea õisikud moodustavad varakevadel olulise osa metsise menüüst. Sooservades käivad neid noppimas nii kuked kui ka kanad.

NIMÄ OMMA NIGU MÖTUSE LAULU PÄÄLE SAANU, UMAST JUTUST EI KUULEKI KU HÖIGUTAS / MÖNISTE /

KLASSIKALINE METSISE ELUPAIK ON SOODE SERVAS

Ulatuslikud ja mitmekesised loodusmaastikud ümber rabade rahuldavad metsise eluvajadused läbi aasta.

Metsise head käekäiku soodustab kasvavate, üle 80-aastaste kuivendamata metsade suur osakaal tema elupaigas.

MÄNGUAEG

METSISEKUKKEDE IGAKEVADINE RITUAAL MÄNGUPAIKADES

Mägupaigana eelistavad metsised soode läheduses asuvaid vanu, üle 80-aastaseid männikuid. Metsisekuked võivad mängida kindlates paikades aastakümneid. Mägupaigad asuvad katkematu metsamaastikul üksteisest vähemalt 2 km kaugusel. Mägupaigas on kukkede territooriumid umbes 50–150 m vahedega. Juba märtsis külastatakse mäguplatse ja veetakse sorakil tiibadega lumele kriipse.

MÄNGUS VÕITLEVAD KUKED ÕIGUSE EEST KANADEGA PAARITUDA

Metsisemänguks valmistatakse öhtul pärast päikeseloojangut, kui kuked saabuvad mägupaika. Mäng algab enne päikesetõusu puu otsas ning jätkub maapinnal. Kukke mäng koosneb mägulaulust, hüpetest puukstel ja maapinnal, naabrite ähvardamisest ning kahlustest. Mäguplatsti keskel mängivad vanimad ja tugevaimad isased. Nooremad naabrid üritavad oma territooriumi nihutada mängu keskosa poole.

Tugevamad kuked saavad võimaluse paarituda paljude kanadega, nõrgemad kanade ligi ei pääsegi. Metsisekanad võivad külastada kas üht või mitut mängu. Mängu aktiivsus sõltub ilmastikust ja kanade osalemisest mängus ning kestab kuni mai keskpaigani.

Liblikaröövikud ja paljud teised putukad on tibudele tarvilik toit (fotol mustikavõrsad).

Mustikalehed, -pungad ja -marjad kuuluvad metsise suvisesse menüüsse.

Haavaletti ja -pungi sööb metsis meeleldi suvel ja sügisel.

MIKS? MIKS METSIS KIVE SÖÖB

Metsiseid võib sageli kohata metsateedel kivikesi nokkimas. Need hõlbustavad taimse toidu seedimist.

KES? TEDRE-KUNINGAS

Metsised ja tedred tegutsevad sageli teineteise naabruses. Nii võib tekkida tedre ja metsise ristandeid, keda nimetatakse tedrekuningateks. Metsisekanad võivad paarituda tedrekukkedega metsisekukede vähesuse tõttu. Tedrekuningas häirib tedrede mängu, ise ta aga järglasi ei saa.

METSIS ON EUROOPA SUURIM KANALINE

METSIS EHK MÖTUS, TEADUSLIK NIMETUS TETRAO UROGALLUS

KUKK

Hanesuurune, raskepärane kehaehitus ja pika ümardunud sabaga, mille ajab mängu ajal lehvikuna laiali.

74-90 cm pikk, sh saba u 25 cm
90-125 cm tiibade siruulatus
4-5 kg kaalub kukk
~1500 metsisekukke Eestis
üle 500 metsisemängu Eestis

KANA

Isaslinnust ligi poole väiksem. Tumepruunide vöötidega sulestik, puna-pruun rind ja pikk ümaratipuline saba.

54-63 cm pikk, sh saba u 20 cm
70 cm tiibade siruulatus
1,5-2,5 kg kaalub kana
4-10 muna munneb pesa
25 päeva munade haudumisaeg

OHUD

LOODUSLIKUD VAENLASED OHUSTAVAD NII TÄISKASVANUD METSISEID KUI KA NENDE MUNE JA TIBUSID

Metsisele peavad jahti paljud röövlomad ja -linnud. Pesi rüüstavad teiste hulgas näiteks metssead ja rongad. Talvisel ajal on metsise vaenlasteks kaljukotkas, kanakull, ilves, metsnugis ja rebane. Pesitsusajal on võimalike vaenlaste nimekirj pikk. Mune ja pisikesi poegi ohustavad rongad, pasknääril, metsnugised, kährikud, rebased ja metssead.

Kaljukotkas

Rebane

Metsnugis

ELUPAIKADE HÄVIMINE – KAS METSISTE SUURIM OHT?

Elupaikade hävimist ja killustumist põhjustavad eelkõige metsade intensiivne majandamine lageraiega, uute kuivendussüsteemide rajamine ja vanade taastamine. Metsade kuivendamise negatiivne mõju avaldub pika viibeaajaga ning aastakümneid tagasi kuivendatud metsad muutuvad alles nüüd metsistele elamiskõlbmatuks.

PESITSUSAEG

PESITSEMIN E JA POEGADE KASVATAMINE ON METSISEKANA ÜLESANNE

Aprillis või mai alguses valib kana pesakoha ja munneb napilt vooderdatud pesalohku enamasti 4 kuni 10 muna. Haudumine kestab umbes 25 päeva. Pesitsusperioodil elab pesakonnaga emasilind vanades niisketes loodusmetsades, kus kasvab palju mustikaid.

SUVEL ON TIBUD SEGATOIDULISED

Esimesel kahel elunädalal moodustavad putukad kuni 80% tibude toidust. Poole- teistkuune noor metsis toitub juba täielikult taimedest. Tähtsamad toidutaimed on mustikas, pohl, sinikas ja jõhvikas.

Munad on määrdunudkollased, tumepruunide täppide ja laikudega, 5,5 cm pikkused.

SÜGISEOOTUS

KES JÄÄB ELLU? Esimesel elukuul hukuvad umbes pooled tibud. Aasta lõpuks on sageli elus vaid 10% tibudest. Ellujäänud metsised võivad looduses elada kuni 13-aastaseks.

ELUKOHAHAHETUS Sügisel lähenedes suunduvad metsised suvistest toidurohketest elupaikadest taas rabamännikutesse ja lähevad üle männiokkatoidule. Sügisel ja talvel liiguvad vanad metsisekuked männienamusega metsades mägupaikade vahetuse läheduses. Noored kuked ja kanad elavad aga keskealistes männikutes.

TEGUTSEMISJÄLJED

METSISE KOHALOLEKUST ANNAVAD MÄRKU JALA- JA TIIVATRIIBUD LUMEL NING VÄLJAHEITED

Metsise talvine kuiv väljaheide sisaldab rohkelt poolseeditud männiokkaid. See on kaarja kujuga, umbes 5–6 cm pikkune ja 1 cm jämedune. Talviseid väljaheiteid võib leida veel järgneval hilissuvelgi. Kevadised ja suvised väljaheited sisaldavad peamiselt taimede ja marjade osakesi ning need lagunevad kiiresti.

Metsise jalajälg on umbes 10 cm pikk ja 8 cm lai. Mängu alguses võib lumel näha sorakil tiibade jäetud lohistamisjälgi.

Fotode autorid: Arne Ader, Triin Leetmaa, Asko Lõhmus, Ivar Ojaste, Uku Paal, Remo Savisaar, Urmas Sellis, Jaanus Tanilsoo
Teksti koostajad: Arne Ader, Andres Kalamees, Ivar Ojaste

Teostus: HIMANTO

www.eoy.ee/metsis

